

Crisia

Vol. LV, Supliment nr. 1, 2025

INTERFERENȚE. TRECUT, PREZENT, VIITOR

Lucrările Sesiunii Internaționale de Comunicări Științifice
a Muzeului Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal
10-11 octombrie 2025

Coordonatori:

Gabriel Moisa • Sorin Șipoș

Colectiv redacțional:

**Gruia Fazecaș • Florina Ciure • Ioan Goman
Cornel Abrudan • Ioan Ciorba**

Editura Muzeului Țării Crișurilor
Oradea, 2026

LUNGUL DRUM AL NOBILITĂȚII ROMÂNILOR ÎN PĂRȚILE ARADULUI (VEACURILE XVIII-XIX)

Felicia Aneta OARCEA*

THE LONG ROAD OF ROMANIAN NOBILITY IN THE ARAD REGION (18th–19th CENTURIES)

ABSTRACT

In the 18th and 19th centuries, the small and middling Romanian armalist nobility (nobility bearing a coat of arms) was compelled by the authorities to prove their privileged status, acquired in the time of the Transylvanian princes George Rákóczi II and Mihály Apafi, or granted by the Habsburg emperor Charles VI. The long road of proving one's nobility stretched across several generations of the same family. They had to demonstrate this before the county authorities of Arad, either because they had left the Transylvanian regions and needed to be entered into the register of nobles, or because their privileges were contested by the great nobility, which sought to reduce them to servitude. These lengthy trials did not diminish the esteem in which they were held by the communities they came from, since they remained firmly anchored in Romanian spiritual and cultural values.

Keywords: Arad, 18th-19th centuries, intellectual elites, nobility, privileged status

Demersul de a restitui prezentului lungul drum al nobilității se înscrie în mai vechile preocupări de a aduce în atenția istoricilor și cercetătorilor zbaterile nobilimii mici și mijlocii, indiferent de naționalitate, de a-și păstra titlul nobiliar și implicit privilegiile date de acesta. Nobilimea armalistă, cu pondere socială, a ajuns, grație privilegiilor dobândite, să împovăreze sistemul financiar. Înnobilată pentru a se menține spiritul combativ, statul a încercat o reevaluare a statutului lor, fie prin decăderea din drepturi, fie prin diminuarea privilegiilor ori „reconsiderarea diplomelor”. Desele solicitări din partea autorităților au sporit „documentele de descendență”¹.

Stau mărturie scrierile istoriografice, documentele arhivistice și cele familiale. Răsfoindu-le deciptezi universul nobilimii armaliste, care, generație de generație, a salvagardat și transmis aceste dovezi. Deseori, autoritățile nu se rezumau în a solicita documente, ci recurgeau la mărturiile familiei extinse. Lungul drum al adevărării nobilității se întindea pe câteva decenii și cuprindea mai multe generații și rudeni ale aceluiași „butuc”. Ne-am oprit asupra familiilor nobiliare românești Alb/Feir (Fejér) de Borosjenő, Pag de Cristești/Pagh de Kristesti, Vankuly de Töves (Vanc de Teiuș), Popa de Teiuș, Karácson de Szász-Lona, Balint de Ciuci, Moțica de Leșciora, Iuga de Măgulecea, Serb (Sierbu), alias Mézes, Slăv de Buceava/Brusturi. Înnobilate de principii transilvăneni Gheorghe Rákóczi II, Mihály Apaffy ori de împăratul habsburgic Carol VI, aceste familii și-au adevărat nobilitatea în fața autorităților comitatense arădene, fie pentru faptul că au plecat din părțile transilvănene și se impunea trecerea lor în registrul nobililor, fie că le-au fost contestate privilegiile de marea nobilime ori autorități, care dorea aservirea lor.

Poveștile localnicilor ne poartă spre familia Alb/Feir (Fejér) de Borosjenő. Urmașii ei trăiesc până în zilele noastre și au păstrat actele doveditoare ale nobilității lor. Această „mică nobilime condiționară, prestatoare de slujbe militare”² a căpătat însemnele de la Gheorghe Rákóczi II (1621-1660), în 6 august 1649. Ladislau Fejér și urmașii acestuia au intrat în posesia documentului în 11 ianuarie 1650³. Contestată de autorități, ei au fost nevoiți să recurgă familia extinsă la finele veacului al XVIII-lea și debutul

* Complexul Muzeal Arad, felly_oarcea@yahoo.com; ORCID: 0000-0002-9952-6218.

¹ Remus Câmpanu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008, p. 89-90, 99.

² Sorin Mitu, *Considerații referitoare la nobilii români din Transilvania medievală în contextul raporturilor imagologice româno-maghiare*, în *Societate, Cultură, Demografie. Omagiu profesorului Corneliu Pădurean la împlinirea vârstei de 70 de ani*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2022, p. 349.

³ Felicia Aneta Oarcea, *Istoria unor destine de nobili români. Repere arădene: Familia Alb de Borosjenő*, în *Tyragetia*, an XVII [XXXII], nr. 2, 2023, p. 206 (Reprezentare modernă a blazonului familiei Alb de Borosjenő, realizată de Thea Magerand, după descrierea din 1895).

următorului pentru a-și dovedi nobilitatea. Urmașii lui Ladislau Fejér – Fejér Luig din Ineu, Fejér Ursz din Arad – s-au reunit în 22 martie 1791 în casa nobilului Paul Somogy din Baia de Criș. Ei au solicitat reconfirmarea titlului nobiliar „în prezența noastră s-au înfățișat scrisorile distinsului Rákóczi, al doilea Principe imperial și sub semnăturile noastre oficiale și întărite cu sigiliul nostru, după cum se obișnuiește am eliberat dovada”. Hotărârea nr. 22.299, din 5 octombrie 1792, a fost contestată de autoritățile comitatense în 10 noiembrie 1794. Peste două decenii, vicecomitele Csernovics și juratul P. Nagy au audiat 13 martori care au susținut nobilitatea familiei Alb/Fejér, în 4-5 iunie 1815⁴. *Extrasul din civile în latine*, emis în 19 iulie 1843, consemna că „Noi subscrișii adevărim și cu sufletul nostru mărturisim după știința noastră și după auzul părinților și a moșilor noștri cum că Nemeș Feier Adam eșind de la noi din Varmegya Aradului în satul Basarabasa și aflându-și locul de locuințe în Țara Ungurească în Varmegya Aradului și așa ca paroh s-au așezat și au și născut pe Nemeș Feier Iosif și pre Nemeș Feier Iovu paroh din Bârsa în Varmegya Aradului locuitori din Nemeș Feier Iosif s-au născut Nemeș Feier Iovu iară paroh în Almaș și Nemeș Feier Atum locuitori în Almaș. (...). Îi cunoaștem pe ei că sunt adevărat sângele nostru și neamul nostru și binele nostru strămoșesc Nemeșesc înfrățitori așa noi spre ei primim, poftim, voim și împreună îi adunăm astăzi iară sub scrierea numelor noastre și cu punerea pecetelilor noastre întărim”⁵.

Lungul drum al proceselor nu a știrbit considerația comunităților din care proveneau. Fiind puternic ancorați în valorile spirituale și culturale românești⁶, ei au reprezentat modele de conviețuire și devotament.

Unele familii mici nobiliare, care au căpătat recunoaștere în vremea principelui transilvănean Mihály Apaffy (1632-1690), au fost nevoite să-și demonstreze la rândul lor nobilitatea.

Urmașului Ioan Pag de Cristești/Pagh de Kristesti, a cărui neam a căpătat nobilitatea de la principele transilvănean Mihály Apaffy, în 11 mai 1664⁷, i s-a reconfirmat titlu 1 februarie 1768 de autoritățile comitatense arădene. Dumitru, Ștefan și George au obținut la rândul lor recunoașterea ei, în urma anchetei desfășurată de procurorul comitatens arădean. Asemeni lor, Teodor Pag a redobândit acest statut de la Adunarea Comitatului Arad, în 29 martie 1781. Membrii acestei familii s-au remarcat ca funcționari în structurile de conducere ale comitatului Zarand, un model constituindu-l căpitanul Adam Pag, care a ajutat localnicii în timpul răscoalei conduse de Horea, Cloșca și Crișan⁸. Îi regăsim între cei care l-au susținut pe Moise Nicoară și au semnat memorandumul de susținere a numirii unui episcop român, în 1815⁹.

Relațiile de rudenie ori prietenie au girat menținerea elitei intelectuale în structurile politice, economice și culturale ale unui imperiu multiethnic, multiconfesional și plurilingvistic, cum era Imperiul Habsburgic/Austro-Ungar. De pildă, Lucia Felicia, fiica funcționarului Băncii „Victoria”, Traian Pag, căsătorit cu avocatul dr. Alexandru Stoinescu¹⁰, i-au avut ca nași de cununie pe Vasile și Elena Goldiș, la rândul lor descendenți ai micii nobilimi românești. Documentele de nobilitate s-au aflat în posesia lor, iar în deceniul opt al veacului XX, le-a deținut profesoara Aurelia Pacu din Arad¹¹.

Un an mai târziu, Ignatie Vankuly de Tövis (de Teiuș/Vancu de Teiuș) a primit diploma și insemnele de nobilitate, în 30 iulie 1665, în vremea aceluiași principe. Din pricina presiunilor marii nobilimi transilvane, cele șapte patrifamilii s-au așezat în zona Aradului (Șiria, Măderat, Galșa, Cuvin). Au plecat în 1780, cu testimoniul de nobilitate eliberat în 21 iunie 1777 de către autoritățile comitatense ale Albei Inferioare¹². Documentele le-au înaintat Congregației baronilor, magnaților și nobililor din comitatul Arad, care le-au recunoscut statutul. Păstrate din generație în generație, învățătorul Pentru Vancu¹³, unul dintre

⁴ Márki Sándor, *Aradvármegye és Arad szabad királyi város története*, vol. II, Arad, 1895, p. 675.

⁵ Arhiva Familiei Alb, *Extras din civile în latine*, din 19 iulie 1843.

⁶ Detalii despre urmașii familiei Alb/Fejér de Borosjenő vezi: Felicia Aneta Oarcea, *Istoria unor destine de nobili români*, p. 205-212.

⁷ Ioan Cavaler de Pușcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, Ediția II, Cluj-Napoca, Fundația Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2003, p. 40, 282; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Blazoane individualizând familii nobile românești din comitatul Arad (1634-1825)*, în *Administrație românească arădeană Studii și comunicări din Banat – Crișana. 95 de ani de la Marea Unire*, vol. VII, 2013, p. 53-54.

⁸ Kozma Pál, *Zaránd vármegye földirati, statistikay és története leirása*, Cluj-Napoca, 1848, p. 97.

⁹ Cornelia Bodea, *Moise Nicoară (1784-1861) și rolul său în lupta pentru emanciparea național-religioasă a românilor din Banat și Crișana*, Arad, 1943, p. 162.

¹⁰ Detalii despre viața și activitatea avocatului dr. Alexandru Stoinescu vezi: Felicia Aneta Oarcea, *Nobilimea românească din părțile Aradului între identitate și uitare*, în *Crisia*, an LII, 2022, p. 291-293; Emil Arbonie, *Avocați arădeni (1875-1989)*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2014, p. 400-401; Alexandru Roz, *Noiembrie 1918. Aradul-capitala Transilvaniei*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2002, p. 310.

¹¹ Gheorghe Țârțuș, Rodica Rădulescu, *Considerații privind eliberarea din iobăgie și înnobilarea unor familii de țărani români din Ținutul Hălmeagului în secolele XVII-XVIII*, în *Ziridava*, an XI, 1979, p. 1028.

¹² Ioan Cavaler de Pușcariu, *op. cit.*, p. 41, 43, 397.

¹³ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Arad, fond *Inspectoratul Școlar Județean Arad*, dos. pers. Petru Vancu, V66/5, f. 1-2 (Petru Vancu s-a născut la Măderat în casa lui Ioan Vancu și a Elenei, născută Bradin, din Cuvin, în 29 iunie 1865. A urmat clasele primare în localitatea natală, continuând la Institutul Teologic-Pedagogic din Arad (1881-1884). S-a înscris la cursurile de muzică

urmașii acestei familii, pomenește la cumpăna veacurilor XIX-XX, despre originea sa. Spirit monografic, pasionat de viticultură, a făcut parte din Societatea Regală de Geografie din București, a publicat cărți, numeroase studii și articole¹⁴. Cu pricepere și destoinicie a fondat Biblioteca populară, Societatea de temperanță și Societatea de înmormântare din Măderat. Strădaniile sale s-au remarcat în timpul Marelui Război, când a asigurat continuitatea procesului instructiv-educativ și a ajutat sătenii nevoiași. Truda lui pe acest pământ a luat sfârșit în 16 aprilie 1925¹⁵, când s-a stins din viață, fiind înmormântat în Cimitirul „Eternitatea” din Arad. Din sânul acestei familii s-au remarcat Georgiu Vancu, absolvent al Preparandiei din Arad (1864), Petru Vancu (judecător în Arad), Ioan Vancu (prim pretor, Pecica), Ioan Vancu (jurat al comitatului Arad) ori Ioan Vancu (învățător, Șiria)¹⁶. De-a lungul timpului, ei au contribuit la consolidarea structurilor administrativ-politice, culturale, școlare și economice ale românilor.

O distinsă familie, care a pecetluit istoria acestor locuri a fost Popa de Teiuș. Înnoobilată în 1665, de amintitul principe, s-a așezat în părțile Aradului, în veacul al XVIII-lea. Și-a dovedit nobilitatea în fața autorităților comitatense din Alba, pe baza documentului *Litteras Armales, nobilitationales, Donationalesque*, care, la rândul lor, au emis actul „Deliberatum”, în 28 iunie 1777, la Aiud¹⁷. Acest statut a fost reconfirmat în 20 iunie/2 iulie 1862, în prezența parohului greco-neunit, Ilie Arsitsu¹⁸. Unul dintre urmașii de seamă ai acestei familii Gheorghe Popa de Teiuș (1824-1867) a ocupat numeroase funcții, pe care le menționăm: funcționar la Tabla Regească din Budapesta sau în Cancelaria Aulică din Viena¹⁹; pretor la Șimand, în 26 august 1849, pus de comisarul cezaro-crăiesc Ladislau Majtényi²⁰; prim-pretor la Cinte, din 30 iunie 1852; pretor și prim-pretor judecătoresc la Ineu din 13 aprilie 1854²¹, consilier de curte și referendar aulic la Viena, iar din 8 noiembrie 1864, a fost desemnat comite suprem al Aradului, ducând o activitate politico-administrativă și culturală românească²².

Originară din comitatul Cojocna, Karácson de Szász-Lona (Caracioni) a primit însemnele nobiliare de la același principe, în 20 mai 1680²³. Demersurile de adevărire a nobilității le-au întreprins protopopul Vasile al Lipovei și fiul acestuia, Maximilian²⁴. Între anii 1831-1838, ei au înaintat autorităților comitatense arădene *Scrisoarea de Certificare a Nobilității*, emisă la Dej, în 4 decembrie 1830²⁵. Însoțită de alte documente doveditoare, solicitarea a fost înregistrat în 23 ianuarie 1831. Protopopului Vasile Karácson de Szász-Lona și urmașilor acestuia li s-a recunoscut statutul social, fiind incluși pe lista nobilimii, atât de Adunarea Generală a comitatului Timiș (16 mai 1831)²⁶, cât și de cea arădeană (24 august 1831). În 4

ale Școlii secundare din Brad (1886-1887) și la cele ale Școlii agronomice din Sânicolaul Mare. S-a căsătorit în 10 mai 1890 cu Melania Volentir (1870-1941), care i-o va dăruit pe Aurelia (11 februarie 1891), care s-a căsătorit cu preotul și inspectorul școlar Silviu Filip).

¹⁴ Melentie Nica, *Petru Vancu (1865-1925)*, în *Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul școlar 1972-1973*, 1973, p. 225-238 (Lucrări ale lui Petru Vancu: *Românii din Ungaria*, în *Buletinul Societății Geografice din București* (1896); *Vieritul sau cultura viței de vie* (1889); *Monografia comunei Măderat* (1905); Manuale școlare: *Geografia comitatului Arad* (1885), *Istoria românilor*, elaborată după cea a lui Ioan Tuducescu și Treboniu Laurian (1886) ori *Geografia Ungariei* (1886). Lucrări literare: *Nuvela Ioniță* (Brașov, 1887), *Colecțiune de povești* (1887-1889) ori *Datini și credințe ale românilor din părțile Crișurilor* (1899), *nuvela Ilenița* (1886); istorioară morală *Petrea Îndărătnicul* (1887), povestea *Măștihoia, Rânduneaua*. În arhiva familiei se păstrau Memorialurile de călătorie (1877, 1887, 1899). Alte lucrări literare: *Despărțirea unui soldat de părinți* (1881), *Cetatea, Scrisoarea cătanelor, Reîntoarcerea*, balada *Mitru Lenii, Datinile poporului român* (1899). Lucrări cu caracter istoric: *O istorie a românilor* (1886), *Istoria școlii din Măderat* (1895) ori articole precum *O pagină din istoria anului 1848-1849*, în *Calendarul poporului* (1896), *Istoria școlii române gr. or. din Măderat*, în *Arhiva din Iași* ori în *Reuniunea învățătorilor*; *Românii din Ungaria și ținutul lor*, în *Buletinul Societății Geografice Române*, București, 1896; manuscrisul *Istoria școlii române din Ungaria*. Împreună cu învățătorii Nicolae Ștef, Iosif Moldvan, Iuliu Grofșoreanu și Nicolae Boșcai, a elaborat alte manuale școlare: *ABC-dar, prima carte de citire română* (1897), *A doua carte de citire română ilustrată* (1898), *A treia carte de citire română* (1898), *A patra carte de citire română* (1900), *Cartea de citire pentru elevii claselor V și VI* (1900).

¹⁵ Arhiva Bisericii Ortodoxe Române Măderat, *Matricola decedaților*, filă nenumărată.

¹⁶ Dan Demșea, *Mica nobilime de pe teritoriul comitatului Arad (1845-1894)*, în *Identitate și alteritate. Studii de istorie politică și cultură*, vol. IV, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1996, p. 190.

¹⁷ George Manea, *George Popa de Teiuș (1824-1867)*, *Ziridava*, an X, număr festiv, Arad, 1978, p. 524.

¹⁸ Ioan Cavalier de Pușcariu, *op. cit.*, p. 43, 307.

¹⁹ Traian Terebențiu, *Gheorghe Popa de Teiuș (1824-1867)*, Arad, 1927, p. 12; S.J.A.N.A., *Fond Personal Gheorghe Popa de Teiuș*, dos. 1/1850-1864, f. 20-22.

²⁰ S.J.A.N.A., *F.P.Gh.Teiuș*, dos. 1/1850-1864, f. 45-47.

²¹ *Familia*, Pesta, II, 1866, 2/14 octombrie, p. 374-375.

²² S.J.A.N.A., *F.P.Gh.Teiuș*, dos. 2/1849, f. 44-53.

²³ Ioan Cavalier de Pușcariu, *op. cit.*, p. 42, 174.

²⁴ Detalii despre Maximilian Karácson de Szász-Lona vezi: D. Demșea, *Mica nobilime*, p. 179.

²⁵ D. Demșea, *Strădaniile protopopului Vasile Caracioni pentru adevărirea titlului nobiliar în cuprinsul comitatelor vecine Arad și Timiș (1830-1839)*, în *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana*, vol. V, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2012, p. 84.

²⁶ Lendvai Miklós, *Temes vármegye nemes családjai*, Timișoara, 1905, p. 26.

septembrie 1831, urmașilor lui Ioan din partea fiului Dimitrie și a descendenților acestora, le-au certificat „nobilitatea străveche și neîndoieală a Nemoteniilor /care s.n./ era deja publicată și recunoscută (...) prin Scrisoarea de Certificare Nobiliară (...) de comitatul Solnocul Interior din cuprinsul Marelui Principat al Ardealului”. În 1 iulie 1839, amintitul protopop căpăta recunoașterea „dreptului legal de nobilitate” pentru întregul neam²⁷.

Păstrate cu sfințenie din generație în generație, documentele de nobilitate au intrat în posesia lui Ioan Caracioni (1854-1912)²⁸, apoi a fiului acestuia Dumitru. La rândul său le-a transmis fiilor săi Vasile Gaston Caracioni și fratelui său Dumitru. Fiul lui Vasile Caracioni, Tudor (n. 1955)²⁹, a preluat prețioasele dovezi ale nobilității familiei sale.

Șirul înnobilărilor din vremea principelui Mihály Apaffy au continuat cu cei din familia Balint de Ciuci. Ioan Balint de Ciuci a primit însemnele în 2 iunie 1682. La aproape un veac de la căpătarea lor, Ferencz Balint și-a dovedit nobilitatea în fața autorităților comitatense arădene (19 iunie 1775)³⁰. Peste două decenii, alți membrii au recurs la dovedirea acesteia (10 noiembrie 1794)³¹. În 1838, cele 9 familii, stabilite la Covăsânț, au arătat actele de înnobilare aceluiași foruri. Două decenii mai târziu (1862) au fost amintite alte 15 familii la Ciuci (Vârfurile) și 18 la Covăsânț³².

Ocupaseră de-a lungul timpului funcții administrative, școlare și ecleziastice. Prin alianțe de familie încheiate cu însemnate familii nobiliare românești, cum ar fi Nicoară de Gyula, ei și-au consolidat statutul social. Preotul din Covăsânț, Maximilian Balint (1858-1870) s-a căsătorit cu Alexandra Nicoară din Giula, rodul dragostei lor fiind David, ajuns învățător și revizor școlar între anii 1925-1938. Nepoții și strănepoții, și-au adus obolul pe altarul științei și tehnicii. Cornel Micloși (1887-1963) devenise un reputat om de știință, licențiat în mecanică și electrotehnică la Karlsruhe (1905-1906) și Budapesta (1906-1909), cu un doctorat în științele tehnice. Cercetător de excepție, poliglot, profesor eminent, timp de o jumătate de veac a publicat peste 150 de lucrări științifice în țară și străinătate. Inventase instalația semiautomată de sudat șine tip Taurus, brevetată în România și Elveția. Membru al Academiei Române (1955), distins cu titlul de *Om de știință emerit* și Steaua Republicii Populare Române, clasa I, a lăsat o moștenire de neprețuit noilor generații, căci firul vieții s-a întrerupt în 10 august 1963³³. Fratele său, Emil Micloși (n. 1888), a urmat cariera de avocat, obținând un doctorat în științe juridice la Universitatea din Cluj (1910). A desfășurat o intensă activitate de consolidare a administrației românești după 1918³⁴.

Înnobilările românilor au continuat și în vremea împăratului Carol VI (1685-1740). Printre familiile care s-a bucurat de acest statut privilegiat din 13 august 1720 s-au numărat Moțica de Leșciora, care căpătaseră „scutirile, privilegiile și onorurile asupra pământului „moțesc”, care le reveneau pentru meritele militare deosebite”. La solicitarea autorităților, din 6 noiembrie 1747, George Moțica a publicat diploma de înnobilare, iar în 1685, Gheorghe, Ioan și Dumitru au adus documentele care le atestau acest titlu³⁵. Lideri spirituali, apărători ai învățământului, culturii și tradițiilor românești și-au desfășurat activitatea ca preoți în sânul bisericii ortodoxe și ai învățământului confesional. La mijlocul veacului al XIX-lea, Ilie Moțica a părăsit biserica din Tisa, în timpul său fiind refăcută pictura murală³⁶. Documentele de înnobilare au fost transmise din generație în generație, linia genealogică străbătând secolele. Îi întâlnim nu numai în Leșcioara, ci și la Hălmagiu, Pleșcuța, Ionești, acolo unde s-au statornicit. Scrierile istoriografice îl menționează pe învățătorul Traian Moțica din Hălmagiu la mijlocul veacului al XX-lea, din zona Hălmagiului, ori pe Ioan Aurel din Bodești, pe cei din Pleșcuța – Cornel, Gheorghe – care s-au înscris în tradiția micii nobilimi păstrătoare ale tradițiilor, culturii și spiritualității românești.

²⁷ D. Demșea, *Strădaniile protopopului Vasile Caracioni*, p. 87-109; Idem, *Familiile Crăciun-Karátson-Caracioni din Luna de Sus (Cluj) și din părțile Aradului (secolele XIV-XIX). O cercetare preliminară*, în *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana*, vol. IV, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2012, p. 49-51.

²⁸ T. Botiș, *Istoria Școlii Normale (Preparandiei) și a Institutului Teologic Ortodox-Român din Arad*, Arad, Consistoriu, 1922, p. 461.

²⁹ Alexandru Roz, *Monografia Colegiului Național „Moise Nicoară” din Arad*, Arad, Fundația „Moise Nicoară”, 2008, p. 552-553, 594.

³⁰ Gheorghe Țarcuș, Rodica Rădulescu, *Considerații privind eliberarea din iobăgie și înnobilarea unor familii de țărani români din Ținutul Hălmagiului în secolele XVII-XVIII*, în *Ziridava*, an XI, 1979, p. 1030.

³¹ Dintre ei amintim pe: Teodor senior, Toma junior, Onu, Savu, Iacob, Filip și Ștefan. Detalii vezi: Traian Mager, *Ținutul Hălmagiului. Monografie*, București, Editura Corint Books, 2017, p. 103.

³² Gheorghe Țarcuș, Rodica Rădulescu, *Considerații privind eliberarea*, p. 1030; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *op. cit.*, p. 55.

³³ Rodica Colta, Doru Sinaci, Natalia Tomi, *Monografia comunei Covăsânț*, Arad, Editura Mirador, 2012, p. 255, 258-260.

³⁴ Emil Arbonie, *op. cit.*, p. 265; Rodica Colta, Doru Sinaci, Natalia Tomi, *op. cit.*, p. 256.

³⁵ Márki Sándor, *op. cit.*, p. 696.

³⁶ Pavel Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultura. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2006, p. 278; Idem, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2008, p. 28-30; Ioan Arpaș, Ioan Cotoc, *File de monografie a satului Tisa*, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2020, p. 55.

Adeverirea nobilității a preocupat și familia Iuga de Măgulicea. Frații Iuon și Ioan Iuga, iobagii lui Sigismund Raț de Hălmagiu, au fost înnobiți de Carol VI, prin diploma dată la Viena în 16 aprilie 1720³⁷, care căpătau „drepturi pentru casa construită pe proprietățile Iugești și Negreasca...precum și locul pentru construirea unei mori „in possessionis Magulicsa teritorio existentem habita”³⁸. Insemnele nobiliare³⁹ descrise de istorici și cercetători le-au moștenit urmașii, ale căror nume au fost consemnate de conscripția din 1862 de protopopul de Hălmagiu⁴⁰. Un reprezentant de seamă, preotul Laurențiu Iuga de Măgulicea, a militat pentru drepturile național-politice ale românilor, fiind închis în lagărul de la Sopron (1917-1918) pentru refuzul de a aderat la ideile susținute de guvernul maghiar. Dinastia preoțească a fost continuată de fiul său Laurențiu și de nepotul Horațiu. Ultimul a păstorit enoriașii din Miniș, slujind la sfântul altar până în 1998, când s-a pensionat⁴¹. Înscrisurile nobiliare, transmise intergenerațional, în anul 1938, s-au aflat la Pavel Iuga din Măgulicea⁴².

În 1722, la reînnoirea actelor de nobilitare a recurs și familie Serb (Sierbu), alias Mézes, ale cărei privilegii au fost confirmate urmașilor Ioan, Nicolae, Toma, Igna și Georgiu⁴³. În curgerea veacului al XIX-lea s-au remarcat Teodor Șerb și fiul acestuia Gheorghe. Primul s-a implicat în evenimentele revoluției pașoptiste, numit, ulterior, pentru meritele sale comisar districtual de Beiuș, președinte al Tribunalului Cesaro-Regal din Caraș și din 1862 comite suprem al Aradului⁴⁴. Gheorghe Șerb, licențiat în drept la Budapesta (1876)⁴⁵ a fost avocat al Fundației „Gojdu”, având propriul cabinet de avocatură la Budapesta. Membru al Partidului Liberal, candidat al cercului electoral Zorlețul (Caraș-Severin), a fost desemnat înalt funcționar la Curia regească din Budapesta, precum și secretar al Partidei Naționale Române Moderate, înființată în martie 1884⁴⁶. Cunoscut pentru actele de filantropie, a donat 4.000 de coroane Reuniunii Femeilor Române din Arad și Provincie în scopul edificării școlii de fete, iar bisericii ortodoxe din Budapesta alte 20.000 de coroane⁴⁷. Militanți pentru drepturile național-politice ale românilor, Teodor și Gheorghe Șerb au contribuit la edificarea patrimoniului național și spiritual românesc.

Innobilată în 17 aprilie 1720, în timpul aceluiași împărat habsburgic, Ioan Slăv de Buceava/Brusturi și urmașii acestuia au stăpânit de-a lungul veacurilor satul căpătat. Reînnoindu-și privilegiile, ei și-au întins linia genealogică până în zilele noastre. Gheorghe Slev, din Vârfurile, un urmaș al familiei, trăitor la cumpăna veacurilor XIX-XX, a participat la Adunarea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, susținând dezideratul de unitate al tuturor românilor⁴⁸. Un alt urmaș, Ioan Slăv, a oferit spre achiziție muzeului arădean diploma de înnobilitare a familiei sale, în anul 1976⁴⁹.

Deținători ai documentelor de nobilitate, transmise din generație în generație, conștienți de importanța instruirii și a păstrării identității etno-confesionale, au urmat cursurile la universitățile din Imperiu. Generații de intelectuali, implicați în viața politico-economică și administrativă, ori dinastii preoțești au sporit rândurile elitei intelectuale a vremii. Preoți, învățători, avocați/notari, medici, economiști, ingineri au păstrat cu sfințenie însemnele nobiliare, chiar dacă vremurile comuniste i-a uitat. Prin alianțe matrimoniale încheiate cu familii nobiliare ori cu intelectuali de vază, ei au continuat să transmită patrimoniul lor identitar. De-a lungul veacurilor, armaliștii români și-au apărut cu învelșunare statutul dobândit, recurgând la întregul instrumentar legislativ, documentar ori la familia extinsă. Noianul schimbărilor politico-militare, juridice și administrative din veacurile XVIII-XIX, rareori au afectat nobilimea românească.

³⁷ Traian Mager, *op. cit.*, p. 103-104.

³⁸ Pavel Vesa, *Episcopia Aradului*, p. 278.

³⁹ Ioan Cavaler de Pușcariu, *op. cit.*, p. 40; Illéssy János, Pettkó Béla, *A Királyi Könyvek. Jégyzéke a bennük foglalt nemesség cím, czímer, elónev és honosság adományozásoknak 1527-1867*, Budapest, 1895, p. 263; Laurențiu Ștefan Szemkovics, *op. cit.*, p. 56-57.

⁴⁰ Traian Mager, *op. cit.*, p. 103-104.

⁴¹ Pavel Vesa, *Episcopia Aradului*, p. 278.

⁴² Traian Mager, *op. cit.*, p. 134.

⁴³ Complexul Muzeal Arad, *Colecția de Istorie*, fond Muzeu Feudal (M.F.), nr. inv. 5478.

⁴⁴ Mária Berényi *Aspecte național-culturale din istoricul românilor din Ungaria (1785-1918)*, Budapesta, Cărțile „Dunărea” Tankönyvkiadó, 1990, p. 156-157.

⁴⁵ *Biserica și Școala*, Arad, XIII, 1889, p. 128.

⁴⁶ Mária Berényi, *Cultura românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Giula, 2000, p. 141.

⁴⁷ Mária Berényi, *Membri distinși ai Reprezentanței „Fundației Gojdu” (1870–1918)*, în *Simpozion. Comunicările celui de-al XXI-lea simpozion al cercetătorilor români din Ungaria, Institutul de Cercetări al Românilor din Ungria*, Giula, 2012, p. 75-76.

⁴⁸ S.J.A.N.A., *Fond Personal Gheorghe Țărcuș*, dos. 6/1979, f. 4, 43-49; 60-61; *Ibidem*, dos. 20/1988, f. 6-7, 8-10, 12. Traian Mager, *op. cit.*, p. 103;

⁴⁹ C.M.A., C.I., M.F., nr. 5369; Detalii despre textul diplomei vezi: Felicia Aneta Oarcea, *Urme ale unor familii nobiliare românești în colecțiile Complexului Muzeal Arad*, în *Tyragetia*, XVIII [XXXIII], nr. 2, Chișinău, 2024, p. 67-68.